

Izvještaj:

Prvi **koraci** prema snažnom partnerstvu

Preporuke za razvoj institucionalnog partnerstva aktera na polju obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo

UDRUŽENJE ALDI GORAŽDE

FEBRUAR 2021.

UDRUŽENJE ALDI GORAŽDE

PRVI KORACI PREMA SNAŽNOM PARTNERSTVU

Preporuke za razvoj institucionalnog partnerstva aktera na polju obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo

FINALNI IZVJEŠTAJ

FEBRUAR 2021. GODINE

UDRUŽENJE GRAĐANA ZA LOKALNE RAZVOJNE INICIJATIVE ALDI GORAŽDE

Panorama b.b.

Goražde

BH 73000

Bosna i Hercegovina

aiti@aldi.ba

www.aldi.ba

DVV International – Ured za BiH

Kulovića 8, 71000 Sarajevo

Bosna i Hercegovina

info@dvv-international.ba

O IZVJEŠTAJU

Ovaj Izvještaj je nastao kroz projekat „Uspostavljanje mreže vladinih i nevladinih aktera u oblasti obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo“, podržan od strane DVV International – Ured za BiH, i vođen od strane Udruženja za lokalne razvojne inicijative ALDI Goražde u saradnji sa pružaocima usluga obrazovanja odraslih Kantona Sarajevo.

Cilj nam je bio pružiti podršku u uspostavljanju institucionalne saradnje u oblasti obrazovanja odraslih. Svi mi zajedno nastojali smo artikulirati potrebe u različitim područjima, pronaći osnove za stabilne partnerske odnose, definisati mehanizam održive saradnje, i identificirati oblasti koji bi saradnju mogle podigli na veći nivo. U ovom izvještaju prikazani su aktuelni ciljevi obrazovanja odraslih, pregled dobrih praksi, trenutnog stanja saradnje institucionalnih partnera u oblasti obrazovanja odraslih sa prijedlozima koji mogu podići saradnju na nivo koji može značajno unaprijediti obrazovanje odraslih u Kantonu Sarajevo.

Svima nama je jasno da se puni potencijal partnerstva može iskoristiti ukoliko svi zajedno budemo vođeni zajedničkom vizijom i ako budemo predani ciljevima koji su korisni za sve strane. Zbog toga ovaj izvještaj nije namijenjen samo akterima u oblasti obrazovanja odraslih, već i ostalim ključnim donosiocima odluka u Kantonu Sarajevo.

Ukoliko na razvoju obrazovanja odraslih budemo radili svi zajedno, imamo recept za uspjeh.

Partnerstvo je ključno za promjenu svijesti o značaju cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih, jer sami ne možemo kreirati promjene ukoliko svi zajedno ne prihvatimo da je ulaganje u ljudski kapital pitanje od monumentalnog značaja za sveukupni razvoj zajednice. Ukoliko želimo osigurati bolji životni standard, moramo biti spremni transformirati obrazovni sistem i prihvatiti nove modele i pristupe razvoju znanja i vještina odraslih osoba. Za to je potreban opći konsenzus svih donosioca odluka.

Saradnja u obrazovanju odraslih je važnija za podsticanje inovacija i razmjenu najboljih praksi. Inovacije dolaze iz potrebe, a danas kao nikada ranije su potrebnije inovacije kako bi društvo prilagodilo valu promjena digitalnog doba. U dosadašnjoj praksi dokazalo se da je saradnja ključnih zainteresovanih strana iz javnog, privatnog i nevladinog sektora najbolji način za pružanje podrške odraslim da poduzmu napore na sticanju novih znanja i vještina, pogotovo onih koje doprinose povećanju njihove relevantnosti na tržištu rada.

Kanton Sarajevo je na početku puta razvoja institucionalnog partnerstva u obrazovanju odraslih. Na sreću, obrazovni akteri su snažno zainteresovani da se pronađu rješenja i kreiraju inovativni alati koji bi povećali efikasnost sistema koji će biti u mogućnosti odgovoriti na potrebe odraslih za sticanjem novih znanja i vještina. U vremenu koje dolazi treba nastaviti rad na razvoju obrazovanja odraslih pod usaglašenim prioritetima i akcijama za djelovanje. Umjesto čekanja da se promjene same dogode, iskoristimo prilike i zajedno kreirajmo promjene.

U nadi da podržavate naše napore,

S poštovanjem,

Meliha Gačanin, ALDI Izvršni direktor

Predgovor

Kanton Sarajevo ima najveću i najobrazovaniju radnu snagu, najsnažniju ekonomiju i najveći priliv inostranih investicija u zemlji. Kanton Sarajevo nastavlja ubrzano da se modernizuje i digitalizuje i sve više usmjerava svoju pažnju na to kako osigurati da radnici imaju vještine koje trebaju u narednoj fazi ekonomskog razvoja za koju se očekuje da će biti izuzetno dinamična nakon prolaska pandemije COVID-19.

Vrijeme koje dolazi donosi brojne razvojne izazove. Donosioci odluka imaju težak zadatak kako unaprijediti konkurentnost ekonomije, povećati zaposlenost, osigurati rast, smanjiti siromaštvo, unaprijediti kvalitet javnih usluga, poboljšati stanje okoliša ili unaprijediti efikasnost javnog sektora.

Koliko god ovi izazovi izgledali kompleksni, njihovo rješavanje će biti lakše ako prihvate da nam je potrebno puno više obrazovanja i inovacija, da je najbolja investicija u našu budućnost investicija u ljude, i da je jedan od kritičnih faktora uspjeha nivo i relevantnost vještina koje odrasle osobe posjeduju.

Kanton Sarajevo teži izgradnji društva zasnovanog na znanju, usvajanju kvalitetnih znanja i vještina utemeljenih na izvrsnosti i inovativnosti i ima zacrtan zadatak da kreira okruženje za odrasle koji pruža visok nivo obrazovnih usluga. Ukoliko se u ovome napravi značajan napredak sigurno je da će donosioci odluka imati lakši posao da u narednim godinama ostvare zacrtane ciljeve soci-ekonomskog razvoja.

Kako bi se olakšalo dostizanje ciljeva u oblasti obrazovanja odraslih DVV International – Ured za BiH inicirao je uspostavljanje mreže aktera u oblasti obrazovanja odraslih u Kantonu

Sarajevo koja bi poslužila kao platforma za zajednički rad svih zainteresovanih za obrazovanje i učenje odraslih.

Od samog početka implementacije projekta Udruženje ALDI je intenzivno sarađivalo sa Privrednom komorom Kantona Sarajevo. Kako bi se dobili korisni uvidi u potrebe za unaprijeđenje institucionalne saradnje održan je inicijalni sastanak i panel diskusija koja je organizovana u Privrednoj komori Kantona Sarajevo, na koju su direktno poznavni značajniji akteri obrazovanja odraslih: Udruženje poslodavaca, poslodavci, srednje stručne škole, centri za obrazovanje odraslih, razvojne agencije, univerziteti, organizacije civilnog društva i naravno resorno ministarstvo.

Pored toga, provedeno je pilot istraživanje kako bi se stekao uvid o prioritnim narednim koracima na razvoju partnerstva i jačanju saradnje aktera u obrazovanju odraslih. Istraživanje je bilo usmjereno prema pronalaženju odgovora na mali broj suštinskih pitanja koja mogu odrediti budućnost saradnje na različitim područjima razvoja obrazovanja odraslih.

Iznešeni stavovi, mišljenja i sugestije u ovom izvještaju oblikovani su na način da ohrabre i inspirišu sve aktere na polju obrazovanja odraslih da daju svoj maksimalni doprinos u uspostavljanju sistemskog pristupa u razvoju obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo, definisanju prioriteta buduće saradnje i otklanjanju barijera koje stoje na putu razvoja funkcionalnog partnerstva u obrazovanju odraslih.

Ukratko

Dvije dekade su prošle od kada su započete obrazovne reforme u Kantonu Sarajevo koje su kreirale radnu snagu orijentisanu prema industrijskoj ekonomiji.

O tome najbolje govore podaci iz Popisa 2013. godine, prema kojem je u Kantonu Sarajevo šest od deset osoba u dobi od 20 do 64 godine imalo završenu srednju školu, dok je svaka četvrta osoba univerzitetski obrazovana, a svaka sedma imala maksimalno završenu osnovnu školu.

Koliko je obrazovni sistem bio usmjeren prema industrijskoj ekonomiji najbolje govori podatak da je više od polovine onih koji imaju maksimalno završenu srednju školu steklo obrazovanje u stručnim tradicionalnim industrijskim zanimanjima, od čega je jedna trećina pohađala trogodišnje srednjoškolsko obrazovanje.

Sada je izazov kako transformisati model razvoja talenata kako bi se razvile vještine potrebne za inovativnu, digitalizovanu i postindustrijsku ekonomiju.

Ključni nalazi dobiveni tokom rada na identifikaciji mogućnosti za razvoj partnerstva u obrazovanju odraslih uključuju slijedeće:

Sistem obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo je nedovoljno razvijen

Iako se pridaje veliki značaj potrebi osiguranja rasta životnog standarda građana, javne politike ne koriste puni potencijal obrazovanja i razvoja vještina odraslih za rast sveukupnog blagostanja zajednice. Kanton Sarajevo je daleko od postizanja strateških ciljeva Bosne i Hercegovine u oblasti obrazovanja odraslih,

koji su, podsjećamo, postavljeni kao obaveza u procesu stabilizacije i pridruživanja sa Evropskom unijom.

U protekle četiri godine ostvaren je ograničen napredak u ostvarivanju ciljeva Strategije razvoja Kantona Sarajevo 2016-2020 u oblasti obrazovanja i učenja, a još uvijek nisu vidljivi rezultati postignuti na ispunjavanju ciljeva na razvoju obrazovanja odraslih koji su definisani Strategijom obrazovanja i nauke za period 2018-2022 godina. Još uvijek je dug put do postizanja vizije da se u Kantonu Sarajevo kreira okruženje za odrasle koje pruža visok nivo obrazovnih usluga.

Potreban je snažniji iskorak kako bi se pripremili na izazove koje donosi novo doba

Još uvijek je puno posla na uvođenju sistemskog pristupa u razvoju obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo.

Da bi Kanton Sarajevo spremno poduzeo mjere prilagođavanja ekonomije socijalnim i tehnološkim promjenama koje se ubrzano dešavaju kao posljedica ulaska u digitalno doba, neophodno je da se iskoriste sve snage, talenti i potencijali kako bi se sistemski pristupilo razvoju znanja i vještina odraslih osoba. Kritički je važno već danas razmišljati o prednostima, ali i posljedicama koje donosi automatizacija i digitalna transformacija.

Kako bi napravili ozbiljan iskorak, pitanje obrazovanja odraslih, a posebno radne snage, potrebno je postaviti na što veće mjesto u novoj Strategiji razvoja Kantona Sarajevo. To bi u mnogome ubrzalo kreiranje efikasnog sistema obrazovanja i obuke odraslih.

Uspjeh u ostvarivanju ciljeva cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih zavisi od snage partnerstva javnog, privatnog i civilnog sektora

Partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora je ključno za postizanje ciljeva u oblasti obrazovanja i učenja odraslih. Da bi partnerstvo dostiglo svoj puni potencijal neophodno je otkloniti barijere koje sputavaju njegov razvoj, te otvoriti prostor obrazovnim akterima, posebno iz privatnog i civilnog sektora da se aktivno uključe u proces kreiranja politika i osiguranju njihovih potreba kako bi proširili i povećali svoje aktivnosti na pružanju usluga obrazovanja i obuke odraslih osoba.

Da bi u tome uspjeli, partnerstvo zainteresovanih strana treba uložiti napor kako bi se identifikovale potrebe aktera na polju obrazovanja odraslih, unaprijedila saradnja i koordinacija i dodatno razvili institucionalni kapaciteti kako bi zajednica onih koji su zainteresovani za rast znanja i vještina odraslih osoba bila snažan partner institucijama vlasti u njihovim naporima na osiguranju rasta životnog standarda stanovnika Kantona Sarajevo.

Zašto je važno obrazovanje odraslih

U svijetu obrazovanja često možemo čuti o ulozi i značaju cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih u ekonomskom i socijalnom razvoju zajednice. **Cjeloživotno učenje** odnosi se na sve aktivnosti sticanja znanja i vještina tokom života s ciljem unaprijeđenja proširenja ličnog ili profesionalnog razvoja pojedinca. **Obrazovanje odraslih** je dio cjeloživotnog učenja i može se definisati kao skup svih procesa učenja u kojem odrasle osobe razvijaju svoje sposobnosti, obogaćuju svoje znanje i unapređuju svoje tehničke ili profesionalne kvalifikacije ili ih preusmjeravaju da bi zadovoljile svoje potrebe ili potrebe svojih društava (UNESCO).

Razvoj vještina je ključ uspjeha

Ljudi kao glavni nosioci ideja, informacija, znanja i vještina su strateška osnova razvoja savremenih ekonomija i društava. Danas u mnogim područjima kapital i tehnologije nisu osnovni pokretači razvoja nego kreativni, sposobni i obrazovani ljudi.

Široko korišten model Mincerove funkcije zarade koji objašnjava visinu zarade kao funkciju obrazovanja i radnog iskustva primjenjen je u studiji Svjetske banke u kojoj je na primjeru 139 država dobiveno da je prosječna stopa povrata na dodatnu godinu obrazovanja, mjereno kao cjeloživotna zarada pojedinca, oko 9%.

Tehnološki napredak je pristrasan prema vještinama

Ovaj procenat je od 2000-te godine povećan na 10% i ovo povećanje se pripisuje trci između obrazovanja i tehnologije.¹ Uticajni rad na polju ekonomije rada tvrdi da je tehnološki napredak pristrasan vještinama sa posljedicama u vidu kreiranja nejednakosti u prihodima i da obrazovanje igra ključnu ulogu u ublažavanju tih posljedica. Što su veće vještine radnika, plate su veće. Rast vještina radnika je u visokoj korelaciji sa povećanjem plata. I dodatno, nejednakosti u platama su se pokazale da su manje u državama koje su efikasnije u osiguranju balansa između ponude i potražnje za vještinama.

Cjeloživotno učenje je koncept koji promoviše postepenu transformaciju u zajednicu koja uči, zadovoljnih pojedinaca, a time i kompetitivne organizacije i društva utemeljenog na neprestanom stvaranju, obnavljanju i primjeni novih znanja, vještina i stavova.

Važniji ciljevi cjeloživotnog učenja su podizanje općeg nivoa obrazovanosti građana i uključivanje svih u taj proces, prepoznavanje, ostvarenje ličnih potencijala i sposobnosti, oblikovanje društveno aktivnih, uključenih i odgovornih pojedinaca, osposobljavanje prilagodljivih pojedinaca za snalaženje u promjenjivom radnom i socijalnom okruženju i na kraju ostvarivanje većeg stepena

¹ Claudia Goldin and Lawrence F. Katz, *The race between education and technology*, Belknap Press, 2008.

zaposlenosti i smanjivanju nejednakosti u zaradama.

Značaj postizanja ovih ciljeva, u trenutnoj situaciji u kojoj se dešavaju nagle ekonomske i tehnološke promjene dovele su do toga da mnoge zemlje razvoj znanja, učenje i obrazovanje stavljaju na prvo mjesto liste prioriteta svojih ekonomskih i socijalnih politika. Razumljivo da upravo zbog toga danas skoro sve međunarodne organizacije, uključujući EU, OECD i UN intenzivno promovišu i podstiču cjeloživotno učenje kao koncept prema kojem svaki pojedinac treba biti otvoren za kontinuiranu nadogradnju svojih sposobnosti, znanja i vještina kako bi mogao opstati u stalnom i brzo-mijenjajućem društvenom i ekonomskom okruženju.

Pri tome neprestano učenje i obrazovanje, naročito odraslih, ima ključnu ulogu, budući da ono omogućava brzo i ciljano sticanje znanja i vještina potrebnih na tržištu rada.

Obrazovanje odraslih u Bosni i Hercegovini

Strateško opredjeljenje Bosne i Hercegovine na putu ka razvoju društva znanja definisano je nedugo nakon potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom, kojim je Bosna i Hercegovina prihvatila obavezu primjene evropskog konteksta cjeloživotnog učenja.

„Bosna i Hercegovina teži izgraditi društvo zasnovano na znanju“

(Vijeće ministara BiH, 2008)

Bosna i Hercegovina teži izgraditi društvo utemeljeno na znanju, istovremeno omogućavajući i razvoj punih potencijala svakog pojedinca.² Pred sistemom obrazovanja ključni zadatak – da pomogne zemlji da se izvuče iz kruga siromašnih i učini je državom koja će omogućiti ugodno i prosperitetno življenje. Ulaganje u ljudske resurse se vidi kao temelj za stvaranje uslova za usavršavanje i napredovanje pojedinca, a prepoznata je uloga poslodavaca i radnog okruženja koji bi trebali ohrabrivati radnike i podsticati ih na učenje.

Glavni pravci razvoja obrazovanja su:

1. Podizanje nivoa obrazovanosti stanovništva i kompetentnosti radne snage;
2. Poboljšanje efektivnosti sistema obrazovanja i obuke;
3. Prevencija socijalnog isključivanja među djecom i mladima;
4. Proširivanje prilika za obrazovanje i obuku odraslih;
5. Osiguranje kvaliteta i revitalizacija istraživanja u obrazovanju.

Bosna i Hercegovina prepoznaje da obrazovanje i obuka odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja doprinosi društveno-ekonomskoj revitalizaciji, većoj mogućnosti zapošljavanja i konkurentnosti na tržištu znanja, zbog čega bi obrazovanje odraslih trebalo postati sastavni dio obrazovnog sistema, utemeljen na načelima otvorenosti i dostupnosti svima.

Za razliku od mnogih drugih područja u kojima se teško postiže saglasnost svih strana, Bosna i Hercegovina ima Stratešku platformu razvoja obrazovanja odraslih, koja je donešena kao odgovor na izazove obrazovanja koji se "stalno mijenja i nadograđuje u skladu sa ekonomskim,

² Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja 2008-2015 "Sl.g. BiH", br. 63/08

tehnološkim i naučnim razvojem društva, te kulturološkim i drugim promjenama koje se događaju kako na lokalnom i regionalnom, tako i na globalnom planu".³ U ovom strateškom dokumentu prepoznat je problem nedovoljne uvezanosti obrazovnog sistema sa tržištem rada što utiče da je obrazovanje kao alat nedovoljno iskorišten u borbi protiv visoke nezaposlenosti, niske stope aktivnosti, neusklađenosti ponude i potražnje za radnom snagom, te niske stope mobilnosti radne snage. U BiH se nedovoljno koriste informacije o ponudi i potražnji radne snage od strane tijela odgovornih za kreiranje politike obrazovanja. Kako bi se odgovorilo na izazove obrazovanja u strateškoj platformi razvoja obrazovanja odraslih definisana je misija obrazovanja odraslih koja bi trebala "omogućiti odraslim građanima obrazovanje i učenje tokom cijelog života u cilju doprinosa njihovom ličnom i profesionalnom razvoju, boljem zapošljavanju, socijalnoj uključenosti i pripremi za aktivan i odgovoran život". Na ovaj način istaknuto je opredjeljenje da Bosna i Hercegovina obezbijedi fleksibilan i kompatibilan sistem obrazovanja odraslih koji je usklađen sa standardima zemalja EU, koji će biti osjetljiv na različite društvene promjene i potrebe tržišta za različitim obrazovnim profilima, koji je usmjeren i prema radnicima i poslodavcima i koji omogućava njihovo cjeloživotno učenje.

U ovom dokumentu su takođe identifikovana ključna strateška obilježja obrazovanja odraslih kao što su: obuhvat, relevantnost, efikasnost, priznavanje prethodnog učenja, te vođenje karijere i savjetovanje odraslih. Da bi se to ostvarilo, utvrđeni su slijedeći glavni pravci

razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini:

1. Osiguranje kvalitete obrazovanja odraslih kroz zakonsku regulativu i uspostavljanje standarda obrazovanja odraslih;
2. Osiguranje dostupnosti obrazovanja odraslih svim kategorijama odraslog stanovništva kroz uspostavljanje institucionalnog i programskog pluralizma;
3. Čvršća povezanost sektora obrazovanja i sektora rada i zapošljavanja kako bi se povećala mogućnost zapošljavanja i smanjila socijalna isključenost.

Strateškom platformom planirano je obuhvatanje stanovnika svih starosnih grupa kojima bi se omogućilo ostvarivanje slijedećih rezultata:

- osnovno obrazovanje odraslih koji nisu bili obuhvaćeni formalnim obrazovanjem,
- osnovno i srednjoškolsko obrazovanje za odrasle koji su napustili formalno obrazovanje,
- kontinuirano obrazovanje odraslih različitih profesija u cilju unaprijeđenja znanja, vještina i kompetencija, prekvalifikacija i dokvalifikacija,
- obrazovanje odraslih koji su prethodno izašli iz formalnog sistema visokog obrazovanja, a žele da nastave obrazovanje,
- obrazovanje nezaposlenih radi stvaranja boljih mogućnosti za zapošljavanje,
- profesionalno obrazovanje ruralnog stanovništva u cilju unaprijeđenja poljoprivrednih aktivnosti,
- obrazovanje odraslih radi sticanja ključnih kompetencija definisanih Evropskim kvalifikacijskim okvirom,

³ Strateški pravci razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014 – 2020 godina, str 4.

- obrazovanje odraslih za ulogu aktivnih građana, i
- obrazovanje za treću životnu dob.

Kako bi glavni pravci razvoja obrazovanja odraslih mogli doprinijeti postizanju očekivanih rezultata, definisani su slijedeći strateški ciljevi:

1. Poboljšanje legislative za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja i usklađivanje sa referentnim okvirom Evropske unije;
2. Uspostavljanje efikasnih načina participacije relevantnih i drugih socijalnih partnera u procesu obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja;
3. Razvoj programskih i institucionalnih mogućnosti, te unaprijeđenje dostupnosti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja;
4. Osiguranje i podizanje kvalitete obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja.

U okviru prvog strateškog cilja predviđena je izrada i implementacija strategija obrazovanja odraslih, kao i operativnih planova za njihovo provođenje na svim nivoima u BiH. Takođe je planirano donošenje i usklađivanje zakona o obrazovanju odraslih koji će stvoriti uslove za priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja – kroz razvoj modela priznavanja prethodnog učenja i razvoj institucija koje će provoditi proces priznavanja.

U okviru drugog strateškog cilja planirano je poduzimanje mjera na poboljšanju povezivanja sektora obrazovanja sa tržištem rada kroz izgradnju sistema za praćenje potreba tržišta rada i partnerstvo zainteresovanih strana, kao i kroz osiguranje fleksibilnog obrazovanja kroz modularizaciju programa obrazovanja u skladu sa potrebama tržišta. U okviru ovog cilja planirano je potpisivanje memoranduma o saradnji između socijalnih partnera o stručnom

obrazovanju odraslih, kao i korištenje izvještaja o kretanju na tržištu rada za kreiranje obrazovne upisne politike.

U okviru trećeg strateškog cilja planirano je razvijanje programskih i institucionalnih mogućnosti za unaprijeđenje dostupnosti obrazovanja odraslih kroz uspostavljanje mreže institucija i centara za obrazovanje odraslih, povećanje kapaciteta za provođenje obrazovanja odraslih, unaprijeđenje i razvijanje novih programa obrazovanja odraslih usklađenih sa potrebama tržišta rada, te kroz povećanje dostupnosti obrazovanja odraslih.

U okviru četvrtog strateškog cilja planirano je osiguranje i podizanje kvalitete obrazovanja kroz stvaranje boljih uslova za provođenje obrazovanja odraslih, donošenje principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih i osiguranje njihovog potpunog provođenja, uspostavljanje i razvijanje saradnje sa međunarodnim organizacijama u oblasti obrazovanja odraslih, povećanje domaćih ulaganja i podrške za obrazovanje odraslih i kroz uspostavljanje sistema za osiguranje i kontrolu kvalitete programa obrazovanja odraslih.

Obrazovanje odraslih u Kantonu Sarajevo

Obrazovanje odraslih kao dio sveukupnog sistema je važna komponenta razvojnih socio-ekonomskih politika.

U septembru 2016. godine Skupština Kantona Sarajevo usvojila je Strategiju razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine koja je trasirala put razvoja sistema obrazovanja odraslih.⁴

Poduzimanje mjera u oblasti razvoja znanja i vještina može biti ključ u dostizanju strateških razvojnih ciljeva Kantona Sarajevo, a posebno u oblasti unaprijeđenja ekonomske strukture, povećanja novih i bolje plaćenih radnih mjesta.

„Kanton Sarajevo evropska, dinamična, kreativna i kulturno raznolika regija ugodnog življenja i unosnog poslovanja“

(Vizija razvoja Kantona Sarajevo do 2020.)

Nakon usvajanja razvojne strategije, Vlada Kantona Sarajevo (KS) je u maju 2018. godine usvojila Nacrt strategije razvoja obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo za period 2018-2022 godina, koja bi trebala da doprinese ostvarivanju vizije razvoja Kantona Sarajevo.

U Strategiji razvoja obrazovanja i nauke, Kanton Sarajevo se opredijelio za koncept razvoja zasnovan na znanju gdje se u temeljnim principima, pored principa sveobuhvatnog obuhvata, jednakih uslova za sve, opredijelio za princip cjeloživotnog učenja u skladu sa potrebama i individualnim sposobnostima.

„Usvajanje kvalitetnih znanja i vještina utemeljenih na izvrsnosti i inovativnosti“

(Vizija razvoja obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo do 2022. godine)

Postizanje vizije razvoja obrazovanja i nauke planirano je fokusiranjem na tri obrazovne domene – (1) Preduniverzitetski odgoj i obrazovanje; (2) Visoko obrazovanje i nauka i (3) Obrazovanju odraslih i cjeloživotno učenje.

Na ovaj način jasno je istaknut značaj obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja u postizanju obrazovnih i razvojnih ciljeva Kantona Sarajevo.

Kanton Sarajevo zasniva razvoj obrazovanja odraslih na ciljevima i prioritetima Evropske unije u oblasti obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja koji su usmjereni na investicije u visokokvalitetno obrazovanje, jačanje prilika za cjeloživotno učenje, olakšavanje mladim osobama ulazak na tržište rada i prilagođavanje sistema obrazovanja novim izazovima i trendovima na tržištu rada.

Usklađivanje sa ovim prioritetima podrazumijeva da se u Kantonu Sarajevo poduzmu napori na izgradnji i jačanju kapaciteta svih aktera na polju obrazovanja odraslih, osiguranje kvalitete u obrazovanju odraslih, razvoj novih metodoloških pristupa za vrednovanje znanja, razvoj sistema za pravovremenu identifikaciju potreba za relevantnim vještinama, kao i unaprijeđenje sistema finansiranja aktivnosti obrazovanja odraslih.

Strategijom razvoja obrazovanja odraslih prepoznata je mogućnost da odrasle osobe u okruženju koje se pod uticajem novih tehnologija ubrzano mijenja mogu sebi

⁴ Skupština Kantona Sarajevo, 19. Radna sjednica Skupštine Kantona Sarajevo.
www.skupstina.ks.gov.ba

osigurati aktivno učešće u socijalnom životu, kvalitetniji život, relevantnije vještine, bolje radno mjesto i lični razvoj.

Pored toga, fokusiranjem na razvoj obrazovanja Kanton Sarajevo prepoznaje šansu za povećanje konkurentnosti svoje ekonomije za koju je kritično pitanje kvaliteta ljudskih resursa od koje zavisi produktivnost ekonomije, brzina rasta zaposlenosti, nivo životnog standarda i brzina integracije u nove evropske i globalne procese.

„Kreirati okruženje za odrasle koje pruža visoki nivo obrazovnih usluga“

(Vizija razvoja obrazovanja odraslih do 2022. godine, Strategija obrazovanja i nauke, str. 116)

Strategija obrazovanja odraslih, kao dio Strategije obrazovanja Kantona Sarajevo zasnovana je na slijedećim pretpostavkama:

- Da postoji sveobuhvatna povezanost između svijeta rada i svijeta obrazovanja, pri čemu se svijet rada puno brže razvija pri čemu se stvara „jaz u vještinama“;
- Povezanosti sistema formalnog obrazovanja;
- Da je postojeći sistem obrazovanja nedovoljno razvijen, da je fragmentiran, i da nema dovoljno relevantnih informacija na osnovu kojih bi se mogli izvući korisni uvidi neophodni za efikasno upravljanje razvojem sistema obrazovanja odraslih.

Na osnovu ovih pretpostavki sistem obrazovanja odraslih se suočava sa velikim izazovima, posebno ukoliko uzmemo u obzir da na području kantona:

- 36.624 osobe u dobi od 20 do 64 godine imaju maksimalno završeno osnovno obrazovanje (13,7% populacije u dobi od 20-64 godine);

- 111.593 osobe u dobi od 20-64 godine su računarski nepismene ili djelimično poznaju rad na računaru (42% populacije u dobi od 20-64 godine);
- 15.215 nezaposlenih osoba koje nemaju nikakvo radno iskustvo.

Kombinacija niskog stepena formalnog obrazovanja, niskih digitalnih vještina i izostanak praktičnog radnog iskustva siguran je recept za socijalnu isključenost i siromaštvo.

Kako bi se suočili sa ovim izazovima Kanton Sarajevo prepoznaje značaj organizacija iz javnog, privatnog i nevladinog sektora koje imaju potencijal da realizuju programe obrazovanja za odrasle kao što su osnovne i srednje škole, privatni centri za stručno obrazovanje i obuku, univerziteti, nevladine organizacije i sektorska udruženja i komore.

Ključni problemi sa kojima se Kanton Sarajevo suočava po pitanju obrazovanja odraslih su nedostatak sistemskog pristupa, slaba kontrola kvaliteta rada, slabo upravljanje, nedostatak mreže organizacija u oblasti obrazovanja odraslih, neprilagođenost obrazovnih programa relevantnim potrebama, nedostatak informacija o potrebama za znanjima i vještinama na tržištu, nedostatak informacija o ponudi obrazovnih programa, te postojanje barijera za pristup obrazovanju odraslih.

Prioriteti Kantona Sarajevo u obrazovanju odraslih

Strateški prioriteti Kantona Sarajevo u oblasti obrazovanja odraslih proizilaze iz stava da je:

- obrazovanje odraslih snažan faktor ekonomskog razvoja, povećanja konkurentnosti ekonomije i povećanja zaposlenosti;

- da svakoj osobi starijoj od 15 godina treba biti omogućeno da u svakom dobu života stekne ili poveća svoje znanje, vještine i sposobnosti;
 - da je obrazovanje odraslih integralan i ravnopravan segment cjelovitog sistema obrazovanja;
 - da obrazovanje odraslih treba da bude fleksibilan sistem koji brzo reaguje na promjene u svijetu rada koji pojedincima omogućava unaprijeđenje radnih vještina, lakšu zapošljivost i mobilnost;
- Osiguranje fleksibilnog i održivog sistema obrazovanja odraslih.

Bazni fokus razvoja sistema obrazovanja odraslih usmjeren je na jačanju sistemskog pristupa u obrazovanju odraslih.

Pored toga, u bazne fokuse spada uspostavljanje sistema osiguranja kvaliteta obrazovnih programa i pružaoca usluga obrazovanja odraslih i osiguranje horizontalne i vertikalne povezanosti sa ostalim dijelovima obrazovnog sistema i tržišta rada.

Uvođenje sistemskog pristupa u razvoju obrazovanja odraslih je bazni fokus Kantona Sarajevo

U skladu sa tim, prioritetni ciljevi na razvoju obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo su:

- Povećanje uključenosti odraslih u programe i aktivnosti cjeloživotnog učenja i obrazovanja i učenja odraslih;
- Unaprijeđenje znanja, vještina i kompetencija odraslih koje doprinose zapošljavanju, mobilnosti na tržištu rada i konkurentnosti ekonomije;
- Unaprijeđenje kompetencija zaposlenih kroz različite oblike stručnog osposobljavanja i usavršavanja;
- Uspostavljanje sistema osiguranja kvaliteta u obrazovanju odraslih;

Obrazovanje odraslih nakon 2020.

Pojavom korona virusa sve osim suzbijanja pandemije i spašavanja ljudskih života stavljeno je u drugi plan.

Kako bi se suzbila pandemija vlade širom svijeta su poduzele mjere koje uključuju, zatvaranje granica, zabrane ili ograničavanje rada kompanija i škola, uvođenje brojnih restrikcija i zabrana kako bi se smanjila socijalna interakcija među ljudima.

Ove mjere su očekivano dovele do smanjenja obima ekonomske aktivnosti sa snažnim posljedicama po ekonomiju. Kako se sa pojavom vakcine približava kraj zdravstvene krize, ekonomska pitanja postaju sve češća. Pandemija je snažno pogodila tržište rada, a brojke o nezaposlenosti drastično su porasle.

Na žalost, dosadašnje mjere koje vlasti u Bosni i Hercegovini poduzimaju kako bi se tržište rada oporavilo su nedovoljno artikulirane kako bi mogle poslužiti kao svjetionik u kojem pravcu se vidi uloga obrazovanja odraslih u vremenu koje slijedi. Međutim, sigurno je da onog momenta kada domaće vlasti završe sa zdravstvenim dijelom krize prouzrokovane pandemijom COVID-19 da će na dnevni red doći ekonomska pitanja u kojima će mjere na jačanju znanja i vještina odraslih biti na visoko rangirana.

Uvjerenje da će razvoj znanja i vještina ubrzo biti pitanje na vrhu liste prioriteta domaćih vlasti zasnovano je na mjerama koje poduzima Evropska unija, ali i mnoge druge države kako bi osigurale bolje performanse i konkurentnost na globalnom tržištu koje je snažno poremećeno promjenama u tehnologijama i promjenama koje je prouzrokovala pandemija COVID-19.

Prije nego pažnju posvetimo konkretnim prijedlozima koji mogu doprinijeti poboljšanju funkcionisanja partnerstva obrazovnih aktera u Kantonu Sarajevo, važno je dobiti uvid u to šta drugi planiraju da poduzmu na polju razvoja u novom dobu koje su oblikovale socijalne i tehnološke promjene ubrzane pandemijom COVID-19.

Unija koja teži za više

Gospođa Ursula von der Leyen je u svom ekspezu za kandidata za Predsjednika Evropske komisije 16. jula 2019. godine prezentovala je političke smjernice Evropske komisije 2019-2024 kao odgovor na promjene u sadašnjem svijetu u kojem ubrzano dolazi do promjena u snagama na globalnoj pozornici i promjenama u klimi, tehnologijama i demografiji koja transformišu društva i načine na koji ljudi žive.

„Mi moramo iskoristiti sve svoje snage, talente i potencijale. Mi se moramo fokusirati na jednakost i kreiranje šansi za sve, bilo za muškarce ili žene, bilo da su mladi ili stari“

(Ursula von der Leyen, juli 2019.)

Nove političke smjernice postavljene su na temeljima Evrope koja je bilježila najveće stope zaposlenosti u istoriji, koja je imala održivi ekonomski rast. I Evropi koja je trgovinska supersila.

Političke smjernice fokusirane su na šest ključnih ambicija Evrope u narednih pet godina i dugo dalje:

1. Evropski zeleni dogovor

Evropa teži da postane prvi klimatski neutralni kontinent, postajući moderna, resursno-efikasna ekonomija.

2. Evropa primjerena digitalnom dobu

EU digitalna strategija će osnažiti ljude sa novom generacijom tehnologija.

3. Ekonomija koja radi za ljude

EU mora stvoriti privlačnije investicijsko okruženje i rast koji stvara kvalitetna radna mjesta posebno za mlade ljude i male biznise.

4. Snažnija Evropa u svijetu

EU će ojačati svoj glas u svijetu zagovarajući multilateralizam i globalni poredak zasnovan na pravilima.

5. Promocija našeg evropskog načina života

Evropa mora zaštititi vladavinu zakona ako se želi zauzeti za pravdu i osnovne vrijednosti EU.

6. Novi poticaj za evropsku demokratiju

Moramo dati veću riječ i zaštititi našu demokratiju od vanjskog uplitanja poput dezinformacija i poruka mržnje na internetu.

U vremenu koji slijedi, svi iznad navedeni ciljevi u značajnoj mjeri oblikovaće strategije i prioritete socio-ekonomskih politika pa tako i prioritete u oblasti obrazovanja odraslih. Neki su očigledniji kao što je cilj da Evropa postane primjerena digitalnom dobu ili cilj da Ekonomija radi za ljude, ali i drugi ciljevi kao što je Evropsko zeleni dogovor ili poticaj za evropsku demokratiju takođe će zahtijevati da se odraslim osobama osigura novi ili unaprijeđeni set znanja i vještina.

„Mi trebamo više obrazovanja i motivacije“

(Ursula von der Leyen, juli 2019.)

Kako bi se postigao cilj da Evropa postane prvi klimatski neutralni kontinent biće potrebno redizajnirati ekonomiju i ažurirati industrijsku politiku. Evropa trenutno ima cilj da smanji emisiju ugljika za 40% i svaka osoba u svakom sektoru će morati tome doprinijeti. Za to će biti potrebno obezbijediti potpuno novi set znanja i vještina koje će biti potrebne u ekonomiji spremnoj za budućnost industriji zasnovanoj na čistim tehnologijama. Biće potrebno puno više obrazovanja i motivacije kako bi se kreirale promjene u ponašanju i kako bi se pružila podrška onima koji budu pogođeni novom industrijskom strategijom. Biće potrebno očuvati rad farmera kako bi bili u mogućnosti proizvesti pristupačnu i sigurnu hranu u novim okolnostima koje će dovesti do značajnih restrikcija na polju degradacije zemljišta, zagađenja, zaštite kvalitete vode korištenju opasnih hemikalija, pesticida i hemikalija koje imaju uticaj na hormonalne sisteme.

„Digitalna transformacija donosi brze promjene koje utiču na naše tržište rada“

(Ursula von der Leyen, juli 2019.)

Evropski cilj na uspostavljanju klimatski-neutralnog i zdravog kontinenta planira se ostvariti na temeljima snažne i otporne socijalno-tržišne ekonomije. Evropa će nastaviti jačati mala i srednja preduzeća, razvijati mlade i spretno inovatore sa revolucionarnim tehnologijama, koji mogu generisati velike inovacije koje mogu privući investicije i stvoriti kvalitetna radna mjesta posebno za mlade ljude.

„Najbolja investicija u našu budućnost je investicija u naše ljude“

(Ursula von der Leyen, juli 2019.)

Evropa će nastaviti da se fokusira na vještine i obrazovanje. Kako bi ublažila posljedice Evropska unija pomaže državama članicama da pronađu rješenje i predlaže lakši prelazak u svijet rada – jačanje **Garancije za mlade**, prilagođavanje EU politike stručnog obrazovanja i osposobljavanja promjenama u budućnosti, novi poticaj za obrazovanje i dodatne mjere podrške za zapošljavanje mladih.

Digitalne tehnologije transformišu svijet brzinom bez presedana, mijenjajući načine na koji komuniciramo, živimo i radimo. I promijenile su naše društvo i našu ekonomiju.

Vještine i obrazovanje su ključne za evropsku konkurentnost i inovativnost.

Ali Evropa još uvijek nije potpuno spremna. Jaz u digitalnim vještinama je još uvijek veliki i još uvijek postoje barijere koje otežavaju njegovo smanjivanje. Evropa planira da ukloni te barijere za učenje i da unaprijedi pristup kvalitetnom obrazovanju, između ostalog kroz promjenu kulture obrazovanja prema cjeloživotnom učenju koje nas sve obogaćuje.

Evropski prioritet će biti ubrzanje sticanja digitalnih vještina kako za mlade ljude tako i za odrasle. Da bi se u tome uspjelo potrebno je ponovo razmisliti o obrazovanju korištenjem interneta kako bi obrazovni materijali bili dostupni svima, na primjer kroz masivne otvorene online kurseve.

Digitalna pismenost mora biti osnova za svakoga.

Evropska unija će nastaviti težiti da u današnjem društvu svi moraju imati širok skup vještina, znanja i kompetencija, uključujući

dovoljan nivo pismenosti, računanja i digitalne kompetencije, kako bi ostvarili svoj puni potencijal, imali aktivnu ulogu u društvu i preuzeli svoju ulogu socijalne i građanske odgovornosti. Takve vještine, znanja i kompetencije su takođe presudne za pristup i napredak na tržištu rada i za uključivanje u dalje obrazovanje i obuku.

Otvaranje radnih mjesta sve češće zahtijeva i viši nivo i širi spektar vještina. U budućnosti će biti manje poslova elementarne prirode. Čak su i poslovi za koje su tradicionalno potrebne niske kvalifikacije ili ih uopšte nema, sve zahtjevniji. Velika većina poslova zahtijevat će određeni nivo digitalne kompetencije, a sve veći broj osnovnih poslova zahtijeva neke osnovne ili generičke vještine (poput komunikacije, rješavanja problema, timskog rada i emocionalne inteligencije).

Nisko kvalificirani ljudi sa osnovnim slabostima u osnovnim vještinama mogu činiti visok dio nezaposlenih (posebno dugotrajno nezaposlenih) i drugih ranjivih skupina, na primjer stariji radnici, ekonomski neaktivni ljudi i državljani trećih zemalja. Takve slabosti otežavaju im ulazak ili povratak na tržište rada.

Učešće odraslih sa niskim kvalifikacijama u cjeloživotnom učenju i dalje je četverostruko niže od učešća visokoškolskih kvalifikacija. Pristup mogućnostima cjeloživotnog učenja i dalje je neravnomjeran među socijalno-ekonomskim skupinama, a neke grupe radno sposobnog stanovništva, posebno državljani trećih zemalja, imaju manji pristup. Podsticanje širokog i inkluzivnog učešća stoga je ključno za uspjeh mjera za unaprijeđenje vještina. Ključni su napor da se dopre do pojedinaca kojima je potrebna posebna motivacija, podrška i cjeloživotno usmjeravanje, posebno onima koji su najudaljeniji od tržišta rada ili obrazovanja i obuke.

Upskilling Pathways ciljaju na odrasle osobe s niskim nivoom vještina, znanja i kompetencija koje ne ispunjavaju uslove za podršku u okviru **Garancije za mlade**, te bi im pružili fleksibilne mogućnosti za poboljšanje njihove pismenosti, računanja i digitalne kompetencije i za napredak viši nivo evropskog kvalifikacijskog okvira (EQF) relevantnih za tržište rada i za aktivno učešće u društvu.

To bi se moglo postići pružanjem obrazovanja i obuke u odgovarajućim okruženjima za učenje u kojima kvalifikovani nastavnici i treneri primjenjuju metode nastave specifične za odrasle i iskorištavaju potencijal digitalnog učenja.

Uzimajući u obzir nacionalno zakonodavstvo, okolnosti i raspoložive resurse, države članice mogu usmjeriti puteve kvalifikacije na svoje identificirane prioritetne ciljne skupine. Mogli bi se isporučiti u skladu s provedbenim aranžmanima koje su uspostavile države članice i na temelju predanosti i interesa pojedinca za sudjelovanje.

Preporuke EU za digitalne vještine

Evropska komisija promoviše različite inicijative usmjerene na povećanje obuke u digitalnim vještinama za radnu snagu i za potrošače; modernizacija obrazovanja širom EU; korištenje digitalnih tehnologija za učenje i za prepoznavanje i provjeru vještina; i predviđanje i analiza potreba za vještinama.

Snažna digitalna ekonomija od vitalnog je značaja za inovacije, rast, radna mjesta i evropsku konkurentnost. Širenje digitalnog ima ogroman uticaj na tržište rada i vrstu vještina potrebnih u ekonomiji i društvu. Mijenja strukturu zaposlenosti, što dovodi do automatizacije "rutinskih" zadataka i do stvaranja novih i različitih vrsta radnih mjesta. Karijere poput inženjerstva, računovodstva,

medicine, umjetnosti, arhitekture i mnogih drugih - zahtijevaju sve veći nivo digitalnih vještina.

Digitalizacija mijenja način na koji učimo, omogućavajući personalizirana iskustva u učenju, podržavajući razvoj soft vještina kao što su rješavanje problema, saradnja i kreativnost, te čineći učenje zabavnim. To dovodi do potrebe da svaki građanin ima barem osnovne digitalne vještine kako bi mogao živjeti, raditi, učiti i sudjelovati u modernom društvu.

Veličina izazova digitalnih vještina zahtijeva dugoročnu strategiju i nova partnerstva između evropskih, nacionalnih, regionalnih, javnih i privatnih igrača, uključujući civilno društvo.

Da bi se riješila razlika u digitalnim vještinama, potrebna su značajna ulaganja. U novom proračunu EU, Komisija predlaže koherentnu i sveobuhvatnu podršku za izgradnju digitalnih vještina potrebnih za podršku ponovnom obrazovanju i usavršavanju u Evropi za uspješnu digitalnu transformaciju. Različiti fondovi ciljaju različite potrebe za vještinama.

Nova **Evropska agenda** vještina podvlači važnost cjeloživotnog učenja, postavlja ciljeve za vještine za radna mjesta u digitalnoj i zelenoj tranziciji i mobilizira kompanije, socijalne partnere i organizacije da poduzmu značajne akcije.

Cilj **Akcijskog plana za digitalno obrazovanje (2021–2027)** je prilagoditi obrazovanje i obuku digitalnom dobu. Poziva države članice i dionike da rade zajedno kako bi osigurali visokokvalitetno, inkluzivno i dostupno digitalno obrazovanje u Evropi. Akcijski plan ima dva dugoročna strateška prioriteta. Prvi se fokusira na podršku razvoju ekosistema digitalnog obrazovanja s visokim performansama, na primjer podržavanjem gigabitne povezanosti škola i planovima

digitalne transformacije na svim nivoima obrazovanja i obuke. Drugi prioritet fokusiran je na unapređivanje digitalnih vještina i kompetencija, na primjer razvijanje smjernica za nastavnike za poticanje digitalne pismenosti i rješavanje problema dezinformacija, kao i usmjeravanje na napredni razvoj digitalnih vještina kroz pripravništvo za digitalne prilike.

Koalicija za digitalne vještine i radna mjesta u potpunosti doprinosi ciljevima Agende vještina i Akcionog plana za digitalno obrazovanje i nastaviti će igrati vitalnu ulogu u mobilizaciji zajednice i premošćavanju jaza u digitalnim vještinama u Evropi. Predstojeća platforma za digitalne vještine i radna mjesta predstavljat će sve na jednom mjestu za obuke i resurse o digitalnim vještinama u Evropi. Takođe će povezati nacionalne koalicije.

Digitalna transformacija strukturno mijenja tržište rada i prirodu rada. Postoji zabrinutost da ove promjene mogu uticati na uslove zapošljavanja, nivoe i raspodjelu dohotka. Uz ulaganje u tehnologiju, potrebno nam je ulaganje u vještine i znanje, kako bismo bili spremni za budućnost. Eksploziona potreba za novim multidisciplinarnim digitalnim vještinama.

Prekvalifikacija Kine

Mi danas živimo u multipolarnom svijetu u kojem i oni na zapadu i oni na istoku prolaze kroz tranziciju. U ovoj tranziciji svi ne polaze sa iste tačke. Ali svi teže istom cilju – kako osigurati da se ne zaostane iza drugih.

U januaru 2021. godine McKinsey Global Institute je objavio izvještaj: „Prekvalifikacija Kine – Transformacija svjetske najveće radne

snage u cjeloživotne učenike“ koji se fokusira na načine reforme kineskog sistema razvoja talenata.⁵

Kina ima najveću radnu snagu na svijetu, a ekonomija u kojoj građani žive i rade se nalazi usred dinamičnih promjena. Kina se modernizuje i digitalizuje, i sada okreće svoju pažnju ka tome kako osigurati da radnici imaju vještine koje im trebaju u narednoj fazi ekonomskog puta. Sada je glavni fokus na prekvalifikaciji i ugradnji stava cjeloživotnog učenja u kinesku radnu snagu, ali i društvo u cjelini.

Kako transformisati model obrazovanja kako bi se razvile vještine potrebne u inovativnoj, digitalizovanoj, postindustrijskoj ekonomiji

MGI je identifikovao nekoliko ključnih izazova na putu transformacije Kineskog modela razvoja talenata koji stoje na putu razvoja vještina koje su potrebne u inovativnoj, digitalizovanoj, postindustrijskoj ekonomiji.

Ključni nalazi su slijedeći:

- **Revolucija u vještinama**

Razvoj talenata može omogućiti kontinuirano unaprijeđenje životnog standarda za sve. Kako bi se nastavilo sa unaprijeđenjem životnog standarda, održivi rast plata i rast produktivnosti je kritičan. Dostizanje toga zahtijeva revoluciju u vještinama kineske radne snage;

- **Automatizacija**

Do 2030. godine 220 miliona kineskih radnika ili 30% radne snage u Kini može

⁵ McKinsey Global Institute: „Reskilling China – Transforming the world's largest workforce into lifelong learners“. January 2021

očekivati tranziciju između zanimanja zbog automatizacije. Automatizacija će značajno uticati na promjenu potražnje u miksu vještina koje će radnici trebati posjedovati. To se posebno odnosi na radnike sa niskim nivoom vještina u kojima će najvećim dijelom njihov rad biti zamijenjen automatizacijom.

- **Transformacija obrazovnog sistema**
Tranzicije koje će donijeti potreba za rastom plata i produktivnosti sa jedne i automatizacija sa druge strane će zahtijevati transformaciju kineskog sistema obrazovanja i razvoja vještina. Prvo, učenje će biti potrebno proširiti izvan škole kako bi se obuhvatile odrasle osobe (**svi**) što implicira utrostručavanje opsega razvoja vještina. Drugo, sadržaj obrazovanja treba da evolviraju od osnovnog seta vještina na široki spektar vještina (**sve**), vodeći računa da će posebna potražnja biti za visoko kognitivne, socijalne i emocionalne, i tehničke vještine. Treće razvoj obrazovanja i vještina trebaće biti dostupan za sve (**svuda**) kako bi se podržali svi radnici koji trebaju da poduzmu aktivnosti prekvalifikacije tokom godine.

Na osnovu intenzivnog istraživanja najboljih praksi u Kini i cijelom svijetu, MGI predlaže slijedećih nekoliko pilot projekata koji su bazirani na naprijed navedenim izazovima kako bi se pokrenula transformacija:

- **Usvajanje digitalnih tehnologija**
Kineska ekonomija je već značajno digitalizovana, sa rastućim investicijama u obrazovne tehnologije. Veći fokus na mikro obrazovnim programima koji se mogu dostaviti polaznicima putem digitalnih platformi mogu unaprijediti efikasnost dostavljanja obuke korisnicima.

- **Kolaboracijski ekosistemi**
Prošireno korištenje javno-privatnog partnerstva može pomoći u smanjivanju jaza između vještina koje se razvijaju i onoga šta su potrebe tržišta. Tome mogu pomoći koalicija između škola i industrije, a takođe industrijska specifična partnerstva mogu pomoći da se adresiraju pitanja nedostatka talenata.
- **Oснаženi putevi stručnog obrazovanja**
Kina može napraviti stručno obrazovanje atraktivnijim za studente kroz proširivanje fleksibilnih puteva obrazovanja kao što su „3+4“ srednjoškolski-univerzitetski model koji omogućava osobama sa srednjoškolskim obrazovanjem nastavak pohađanja formalnog obrazovanja u stručno orijentisanim zanimanjima, koja bi bila fleksibila da podržavaju tranziciju u polovini karijere.
- **Način razmišljanja i podsticaji**
Pojedinci mogu oblikovati svoje putovanje u cjeloživotno učenje korištenjem informacijskih platformi i sticanjem potrebnih vještina kroz mikro-akreditovane programe. Poslodavci mogu povećati svoju konkurentnost kroz jačanje njihovog učešća u obezbjeđenju obuke, uz podršku vlade kroz investicije u ljudski kapital.

Kanton Sarajevo do 2027.

Od usvajanja Strategije razvoja Kantona Sarajevo je prošlo pet godina i mnoge stvari su se u međuvremenu promijenile. U proteklih pet godina promijenilo se puno toga. Duga godina pandemije COVID-19 promijenila je skoro sve, što će predstavljati veliki izazov za kreatore nove razvojne strategije Kantona Sarajevo.

Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo u septembru 2020. godine pripremio je uz pomoć UNDP 330 stranica dug Nacrt – proširenu verziju Strateške platforme Strategije razvoja Kantona Sarajevo 2021-2027.

Ovaj dokument je važan jer se njim utvrđuju ciljevi i prioriteti razvoja koji će trasirati put sa kojim će se Kanton Sarajevo suočavati sa izazovima razvoja vještina u godinama koje slijede.

Pamteći izazove koje nam je donijela 2020. godina, teorija sistema nas uči da kada god sistem, ili međusobno povezani elementi života budu podgvrnuti stresu ili nestabilnosti on postane podložan poremećajima ili monumentalnim promjenama.

To je ono gdje se mi sada nalazimo.

Mi obično svoje prognoze i trendove kreiramo kroz sintetiziranje onoga što je sada trenutno na površini sa onim što nam je poznato i što smo naučili iz prošlosti. To nam omogućava da identifikujemo snage koje mogu pokrenuti promjene unaprijed prema stanju koje želimo dostići.

Ipak, 2020. godina je bila godina koja nam je veoma zamaglila naš pogled unaprijed. Neke stvari su katapultirane unaprijed desetljećima, dok su druge regresirale isto toliko.

To će biti veliki izazov za svakoga ko pokušava da analizira trendove i da na osnovu njih planira šta želi postići u budućnosti.

Vlada Kantona Sarajevo je svega nekoliko dana prije izbivanja pandemije COVID-19 donijela Odluku o pristupanju izradi strategije razvoja Kantona Sarajevo koja bi trebala usmjeriti sveukupni razvoj Kantona Sarajevo, uzimajući u obzir ekonomsku, socijalnu, okolišnu i prostornu dimenziju.

Ono što je posebno značajno, strateška platforma je u uzela u obzir četiri šira SDG

pravca održivog razvoja iz UN Agende 2030 koji se odnose na dobru upravu i upravljanje javnim sektorom, pametni rast, investiranje u novi društveni ugovor i ljudski kapital za 21. stoljeće.

Strateška platforma daje jako detaljan pregled analize trenutnog stanja koji pokazuje promjene u odnosu na 2014-2016 godinu kao što su trend rasta ukupne populacije (1,4%), ubrzanog starenja populacije, smanjenje radno aktivne populacije (za skoro 3%), veću ekonomsku aktivnost radno sposobnog stanovništva (povećanje radne snage za 7%), pod uticajem rasta zaposlenosti (21%), rasta izvoza (55,6%) i rasta prosječnih plata (11,3%).

Situaciona analiza nam govori da se broj učenika u osnovnim školama povećava (4,3%), dok je broj učenika u srednjim školama u opadanju (-18%). Zanimljiv je podatak da je opremljenost srednjih škola računarima u periodu od 2014. do 2018. godine ostala na skoro istom nivou (+1,6%).

Nažalost, situaciona analiza daje malo ili nimalo podataka o napretku Kantona Sarajevo po pitanju implementacije strategije obrazovanja odraslih kao sastavnog dijela Strategije razvoja obrazovanja i nauke 2018-2022.

Pa ipak, Strateška platforma nam kroz strateške fokuse, viziju i ciljeve razvoja do 2027. godine daje uvid u kojem pravcu bi se mogle kretati aktivnosti na polju obrazovanja odraslih.

Neke od ključnih slabosti koje su identifikovane Strateškom platformom, a koje mogu biti ublažene aktivnostima obrazovanja odraslih su:

- Niska konkurentnost i nedovoljna izvozna orijentacija privrede,

- Nizak kvalitet obrazovanja i neusklađenost sa potražnjom za radnom snagom,
- Nedovoljna potražnja za radnom snagom,
- Otpori unutar obrazovnog sistema za provođenje potrebnih reformi,
- Neusklađenost upisne politike i potreba tržišta rada,
- Izuzetno zastarjeli nastavni planovi i programi u srednjim stručnim školama.

Strateška platforma djelimično redefiniše viziju razvoja u odnosu na viziju koja je definisana za period 2016-2020 godinu

pravcu podrške modernizaciji proizvodnje kroz uvođenje novih tehnologija, promociji inovacija, osavremenjavanje nastavnih planova i programa sa posebnim naglaskom na vještinama za 21 stoljeće (kritičko razmišljanje, kreativnost, IT pismenost, poduzetništvo, i druge soft skills vještine), jačanje kapaciteta obrazovnih institucija, povezivanje obrazovnih institucija sa industrijom, te razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja.

„Kanton Sarajevo je evropska, dinamična i kreativna regija, prosperitetna za građane svih generacija, ugodnog življenja i unosnog poslovanja“

(Strateška platforma str. 316)

Vizija je nešto čemu se teži i jako je bitno da ona bude prihvaćena i razumljiva svim ključnim stakeholderima. Dok je vizija suštinski ostala nepromijenjena, kreirani su novi strateški ciljevi koji mogu poslužiti kao putokaz za dalje aktivnosti na polju obrazovanja odraslih:

1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost,
2. Stvoriti uslove za uključujući rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa,
3. Unaprijediti stanje okoliša i javne infrastrukture održivim upravljanjem prirodnim i infrastrukturnim resursima,
4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora.

Za ostvarivanje strateških ciljeva planirana su prioritetna djelovanja Kantona Sarajevo u

Korak ka boljem obrazovanju odraslih

Kao što smo napomenuli na početku, ovaj pilot projekat je usmjeren ka pružanju podrške uspostavljanju mreže aktera u oblasti obrazovanja odraslih i jačanju njihove institucionalne saradnje u Kantonu Sarajevo.

Ko su ključni akteri obrazovanja odraslih

Priča o cjeloživotnom učenju kroz dugi niz godina se od početne ideje razvijala do čitavih koncepata koji su vrlo jasno ukazivali na značaj i promovisali učenje tokom cijelog života, sticanje novih znanja, vještina i kompetencija. Ljudi se tokom svog ličnog i profesionalnog života obrazuju na različite načine samostalno ili u saradnji sa drugima.

Na području Kantona Sarajevo obrazovanje odraslih organizuje se kroz sistem formalnog obrazovanja (osnovno obrazovanje odraslih i srednje stručno obrazovanje), kroz mrežu provajdera neformalnog i informalnog obrazovanja i učenja koji provode akreditovane i neakreditovane programe osposobljavanja, prekvalifikacije i stručnog usavršavanja.

Obuke organizuju i izvode provajderi obrazovanja odraslih, organizacije i preduzeća a namijenjene su nezaposlenim bez kvalifikacije ili sa kvalifikacijom koju ne traži tržište rada, zaposlenima, licima koja su napustila obrazovanje.

Prema Strategiji obrazovanja odraslih Kantona Sarajevo organizacije koje realizuju programe obrazovanja odraslih su:

- osnovne škole koje organizuju i nastavu za odrasle,
- srednje škole za stručno obrazovanje i obuku koje organizuju nastavu i za odrasle,
- privatni centri za stručno obrazovanje i obuku odraslih,
- univerziteti sa svojim posebnim programima osposobljavanja i usavršavanja kadrova,
- nevladine organizacije (NVO),
- centri za strane jezike,
- autoškole,
- privredna komora,
- sindikat,
- profesionalna udruženja,
- radne organizacije,
- vjerski centri.⁶

U Kantonu Sarajevo u 2020. godini djelovalo je 25 provajdera obrazovanja odraslih u koje spadaju:

- Jedna visokoškolska ustanova (Fakultet sporta i tjelesnog odgoja Sarajevo),
- pet javnih srednjih i jedna javna osnovna škola,
- 15 centara za obrazovanje odraslih,
- dvije ustanove za obrazovanje odraslih,
- Privredna komora Kantona Sarajevo,
- Jedno privredno društvo čija je osnovna djelatnost obrazovanje odraslih.

⁶ Strategija razvoja obrazovanja odraslih u KS za period 2018-2020 str.172,173

Pored toga, u Kantonu Sarajevo sigurno postoji daleko veći broj organizacija i pojedinaca koji pužaju usluge razvoja specifičnih aplikativnih vještina, koji nisu, iz administrativnih razloga uključeni u registar pružaoca usluga obrazovanja i obuke odraslih.

Oni provajderi koji su upisani u registar pružaoca usluga obrazovanja odraslih do 2018. godine prijavili su 21 javno važeći program obrazovanja odraslih što je daleko manje od broja programa obrazovanja koji će biti potrebni u budućnosti kako bi se zadovoljila raznovrsna potreba za razvojem vještina odraslih, a posebno onih koji se nalaze u radnoj snazi.

Ponuda programa za odrasle iz oblasti stručnog obrazovanja i obuke determinirana je postojećom nomenklaturom zanimanja i ponudom obrazovnih profila uglavnom u javnom srednjem stručnom obrazovanju. Škole srednjeg stručnog obrazovanja i obuke uglavnom nude programe obuke iz oblasti mašinstva, elektrotehnike, poljoprivrede, zdravstva, ekonomije, građevinarstva i turizma. Privatni sektor i NVO uglavnom nude programe iz oblasti marketinga, EU integracija, demokratije, informatike, stranih jezika, menadžmenta i sl., dakle programe koji ne vode sticanju javno važeće isprave.

S obzirom da ne postoji formalni sistem za standarde i ocjenjivanje, sadržaj i kvaliteta programa koje nude obrazovne organizacije jako varira. Programi koje nudi javni sektor najčešće su identični programima koji se realizuju u redovnoj nastavi za redovne učenike, pa su kao takvi najčešće zastarjeli i neprimjereni potrebama odraslih i tržišta rada. Osim toga, organizacija nastave i nastavne metode koje se primjenjuju nisu prilagođeni potrebama i mogućnostima odraslih. Rijetke su obrazovne organizacije koje u izradi i realizaciji programa sarađuju s poslodavcima i drugim

relevantnim partnerima lokalne zajednice. Ni stanje s nastavnim kadrom (predavači/treneri), koji su realizatori nastave za odrasle, nije zadovoljavajuće. Ovo važi kako za javni tako i za privatni sektor, te NVO. Većina predavača/trenera nije osposobljena za obrazovni rad s odraslima.

Stavovi ključnih zainteresiranih strana

Za potrebe identifikacije potreba u oblasti uspostavljanja institucionalnog partnerstva u oblasti obrazovanja odraslih na području Kantona Sarajevo u novembru 2020. godine u saradnji sa Privrednom komorom Kantona Sarajevo održana je Panel diskusija na koju je pozvan širok krug obrazovnih aktera Kantona Sarajevo.

Panel diskusija imala je za cilj da identifikuje osnovna područja na kojima postoji potreba za institucionalnom saradnjom, kao i da sintetizuje ključne izazove koji stoje na putu njenog jačanja.

Pored panel diskusije provedeno je istraživanje, putem kojeg se kroz direktne kontakte sa organizatorima obrazovanja odraslih nastojao pronaći odgovor na širok spektar pitanja sa ciljem sticanje realnog uvida u stanje potreba članova partnerstva i njihovoj zainteresovanosti za oblast zajednički rad na razvoju obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo.

Ovim istraživanjem je obuhvaćeno deset članova lokalnog partnerstva Kantona Sarajevo. Rezultati istraživanja poslužili su identifikaciji najvažnijih aktivnosti na polju unaprijeđenja saradnje svih zainteresiranih strana.

U istraživanje su bile uključene ustanove visokoškolskog obrazovanja, srednjoškolskog obrazovanja, poslovnih udruženja i ustanove za cjeloživotno učenje. U istraživanju su učestvovala organizacije upisane u registar pružaoca usluga obrazovanja odraslih iz privatnog sektora, poslovna udruženja, javne ustanove i neprofitne organizacije. Svi ispitanici su direktno uključeni u razvoj procesa obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo.

90% organizacija uključenih u istraživanje su imale praktično iskustvo u provođenju programa razvoja znanja i vještina odraslih osoba

Otežavajući faktor u provođenju istraživanja bio je u tome da iako se veliki broj različitih obrazovnih organizacija bavi obrazovanjem odraslih, još uvijek ne postoji jedinstvena baza podataka niti razvijena mreža organizacija koje pružaju obrazovne usluge odraslima.

Akteri na polju obrazovanja smatraju da je partnerstvo izuzetno bitno za dalji razvoj obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo

90% ispitanih smatraju da je uspostavljanje funkcionalnog partnerstva izuzetno bitno pitanje. Razlog zbog kojeg ranije nije napravljen značajniji iskorak na razvoju partnerstva jeste nepostojanje usaglašene misije i partnerstva u oblasti obrazovanja odraslih. Čak 80% ispitanih je odgovorilo da partnerstvo zainteresovanih strana može imati izuzetan doprinos razvoju obrazovanja odraslih. Očigledno je da ispitanici prepoznaju umrežavanje i zajednički rad svih aktera kao

jedan od ključnih područja za poboljšanje sistema obrazovanja odraslih.

Jedan od vrlo važnih razloga zbog kojih ranije nije napravljen iskorak na partnerstvu zainteresovanih strana u obrazovanju odraslih jeste postojanje velikog broja barijera koje su to otežavale.

Većina zainteresiranih strana se susrela sa velikim barijerama koje su sputavale međusobnu saradnju

Prepreke u saradnji sa zainteresiranim stranama kada je u pitanju obrazovanje odraslih su šarolike, gdje su se sve organizacije susretale sa barijerama koje su sputavale saradnju, od čega je 60% njih navelo da su te barijere bile velike i nepremostive. Svakako će se kroz analizu u nastavku ovo pitanje prepreka detaljnije obrazložiti.

Vidljivo je prisustvo nedostatka ili slabog funkcionisanje struktura koje bi u pravilu trebale objedinjavati aktere iz javnog, privatnog i civilnog sektora društva. Ovdje se najviše misli na nedostatak saradnje između organizacija koje bi trebale biti ključne za ekonomski i društveni razvoj kantona. Godinama je ozbiljnija saradnja obrazovnih aktera izostajala iako su sve organizacije koje su kontaktirane istakle opredjeljenost za učešćem u razvoju institucionalnog partnerstva.

Izostanak okvira u kojem bi se odvijala saradnja otežava međusobnu komunikaciju i razvoj partnerstva

Veoma značajna barijera koja otežava međusobnu saradnju obrazovnih aktera jeste nepostojanje okvira za saradnju zainteresiranih

strana. Zbog toga je za dalji razvoj međusobne saradnje postaviti temelje formalnog okvira za saradnju u oblasti obrazovanja odraslih kroz pripremu i potpisivanje memoranduma o saradnji koji bi dali okvir modaliteta saradnje, načina razmjene podataka, pristupa partnerstvu, metode upravljanja radom, kao i načinom određivanja zajedničkih akcija u oblastima kao što su koordinacija sa tržištem rada, političkom zajednicom, donatorima, kao i proceduru kandidovanja aktivnosti od zajedničkog interesa, npr. u oblasti promocije obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja i motivacije odraslih za učenjem i sticanjem znanja.

Neohodno je definisati jasnu izjavu o viziji/misiji zajedničke saradnje na polju razvoja obrazovanja odraslih

Jedan od ključnih prioriteta i preporuka kada je u pitanju obrazovanje odraslih u KS je jasno definisana vizija i ciljevi saradnje zainteresovanih strana. 80% ispitanika je odgovorilo da nerazvijena vizija/ciljevi saradnje zainteresovanih strana značajno utiču na putu razvoja funkcionalnog partnerstva.

Prioriteti za razvoj saradnje zainteresovanih strana u obrazovanju odraslih predstavljaju glavne mjere i aktivnosti koje se trebaju provesti u Kantonu Sarajevo. Obzirom da još uvijek nisu jasno atrikulisani, 90% ispitanika smatra da je njihov nedostatak predstavlja barijeru daljem razvoju funkcionalnog partnerstva i međusobne saradnje zainteresovanih strana.

Izjava o viziji/misiji/svrsi inspiriše zainteresovane strane da zajednički rade. Ona bi trebala predstavljati šta partnerstvo želi da postigne u budućnosti, čemu bi težilo nakon toga. Ova izjava bi trebala da daje jasan

putokaz i motivaciju da svojim učešćem mogu doprinijeti promjenama koje mogu imati pozitivan efekat na razvoj obrazovanja odraslih.

Tokom istraživanja, ispitanicima je ponuđen set pitanja čiji odgovori bi trebali olakšati proces definisanje zajedničke vizije/misije partnerstva aktera na polju obrazovanja odraslih. Na pitanje koliko je značajno (veoma značano, značajno ili manje značajno) da se određeno pitanje razmotri prilikom definisanja vizije i misije partnerstva na obrazovanju odraslih, dobiveni su slijedeći odgovori koji su rangirani po broju odgovora da je veoma značajno da određeni dio izjave nađe mjesto u izjavi o viziji/misiji partnerstva:

- Usklađivanje sa strategijama u oblasti obrazovanja, obuke i zapošljavanja (70%/30%/0%)
- Promocija boljih ekonomskih mogućnosti (i veće jednakosti) (70%/20%/10%)
- Osiguranje obrazovnih usluga koje su kohezivne, koordinirane i inovativne (70%/20%/10%)
- Osiguranje da odrasle osobe imaju pristup prilikama za učenje i razvoj (70%/20%/10%)
- Kreiranje više mogućnosti za učenje (60%/30%/10%)
- Promocija saradnje javnog, privatnog i civilnog sektora u obrazovanju odraslih (50%/40%/10%)

Na pitanje koja bi trebala biti vizija partnerstva zainteresovanih strana u obrazovanju odraslih od ispitanika su dobiveni jako slični odgovori. Ono što je zanimljivo jeste da je na prvo mjesto stavljeno pitanje usklađivanja sa strategijama u oblasti obrazovanja, obuke i zapošljavanja za šta 70% ispitanika smatra da je to veoma važno

da se uključi u izjavi o viziji, 30% ispitanika da je to pitanje važno, dok ni jedan ispitanik nije naveo da je to manje važno ili nevažno pitanje. Ispitanici su, takođe, veoma visoko rangirali set izjava koje su povezane sa promocijom ili osiguranjem boljih ekonomskih mogućnosti za odrasle, i koordinirano osiguranje kohezivnih i inovativnih obrazovnih usluga gdje je 70% ispitanika izjavilo da su ovo pitanja koja je veoma važno uključiti u izjavu o viziji/misiji, 20% da je važno, a svega 10% da je manje važno ili nevažno pitanje da bi se razmatralo kao dio izjave o viziji/misiji.

Pitanja kao što su kreiranje više mogućnosti za učenje i promocija saradnje javnog, privatnog i civilnog sektora u obrazovanju odraslih su takođe značajna pitanja koja bi se mogla uvrstiti u izjavu o misiji s tim da je 60% odnosno 50% ispitanika za ova pitanja stava da su veoma važna da se uključe u tekst izjave o viziji/misiji.

Partnerstvo na obrazovanju odraslih treba konkretno definisanu listu zajedničkih prioriteta djelovanja

Pored jasne vizije zajedničkog rada, podjednako je važno da partnerstvo ima usaglašene dugoročne prioritete zajedničkog rada. Usaglašavanjem zajedničke liste prioriteta je vrlo važan korak naprijed ka stvaranju održivog funkcionalnog partnerstva, pogotovo kada pred obrazovanjem odraslih stoje brojni izazovi za koje je teško artikulirati redoslijed zajedničkih prioriteta, pogotovo u situaciji kada se partnerstvo nalazi na samom početku zajedničkog putovanja.

Upravo zbog toga na ovom mjestu navedena je šira lista prioriteta koja bi se u narednom periodu mogla skratiti ili sintetizovati na četiri ili pet prioriteta koji bi odražavali prioritete

svih ključnih aktera na polju obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo.

Na osnovu dobivenih odgovora od ispitanika, šira lista prioriteta budućeg zajedničkog rada su:

- Jačanje kapaciteta partnera o obrazovanju odraslih u oblastima kao što su razvoj ljudskih resursa, upravljanje, razvoj obrazovnih programa, administracija polaznika, i mentorstvo;
- Razvoj alata za obrazovanje odraslih (*npr. on-line platforme, stručna literatura, oprema za učenje, specijalizovani trening centri, hub-ovi, laboratorije*);
- Kreiranje smjernica za unaprijeđenje obrazovanja odraslih kroz zagovaranje i učešće u procesu politika;
- Proširivanje dosega saradnje prema trećim organizacijama koje nisu direktno uključene u obrazovanje odraslih;
- Razvoj ponude novih obrazovnih programa i modernizacija postojećih;
- Istraživanje mogućnosti za obezbjeđenje novih ili dodatnih obrazovnih programa;
- Unaprijeđenje procesa dostavljanja programa obrazovanja odraslih, posebno u segmentima kao što su proces izvođenja obuke, kvalitet, efikasnost, prepoznavanje prethodno stečenog znanja;
- Veća uloga partnerstva u procesu upravljanja i monitoringa obrazovanja odraslih na području kantona;
- Unaprijeđenje komunikacije i saradnje između organizacija članica partnerstva;
- Prikupljanje i diseminacija informacija povezanih sa obrazovanjem odraslih, uključujući istraživanje i izvještavanje;
- Veća uloga partnerstva u razmjeni iskustava i dobrih praksi u oblasti obrazovanja odraslih;

- Obezbjedenje savjetodavne podrške organizacijama uključenim u izvođenje programa obrazovanja odraslih, uključujući inovacije u obrazovanju;
- Veća uloga partnerstva u osiguranju resusa neophodnih za učešće, izvođenje i razvoj programa obrazovanja odraslih;
- Jačanje svijesti javnosti o značaju obrazovanja odraslih;
- Motiviranje odraslih osoba za veći angažman na razvoju vlastitih znanja i vještina.

Finalne preporuke

Cilj ovog izvještaja jeste da pokuša da na osnovu trenutnog stanja u oblasti saradnje u oblasti obrazovanja odraslih, promjena koje su se desile u okruženju i na osnovu dobrih praksi predloži preporuke koje bi doprinijele poboljšanju saradnje ključnih obrazovnih aktera u Kantonu Sarajevo.

Te preporuke bi trebale, koliko god je moguće biti specifične, ostvarljive i realistične i zasnovane na potrebama koje su prisutne ako ne kod svih onda kod većine ključnih obrazovnih aktera.

Prilikom kreiranja preporuka uzeto je u obzir da preporuke trebaju biti formulisane kao vodič svim relevantnim akterima i zainteresovanim stranama u oblasti obrazovanja odraslih prilikom definisanja vlastite strategije i ciljeva na jačanju funkcionalne saradnje obrazovnih aktera.

Upravo zbog toga ovaj cijeli izvještaj kreiran je u formatu koji može poslužiti da se iz njega lako mogu izvući ideje koje mogu doprinijeti postavljanju čvrstih temelja međusobne saradnje, ali i šireg razvoja sistema obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo.

To je urađeno iz razloga što se partnerstvo zainteresiranih strana nalazi na samom početku svog institucionalnog razvoja, ali i zbog toga što će u vrlo skorije vrijeme kantonalne vlasti donijeti nove strateške razvojne prioritete u kojima svoje mjesto treba naći veliki broj mjera koje mogu ubrzati razvoj obrazovanja i učenja odraslih.

Zbog toga je od ključne važnosti da partnerstvo na obrazovanju odraslih jasno definiše svoju misiju i prioritete budućeg djelovanja kako bi jasno artikulirali svoju poziciju, ali i stvorili osnovu za priključivanje i drugih aktera koji su zainteresovani za razvoj znanja i vještina odraslih osoba.

Obzirom na naprijed navedeno, partnerstvo bi trebalo da razmotri i nekoliko dodatnih preporuka razvrstanih u tri grupe:

- Preporuke koje bi trebale olakšati aktivnosti na dodatnom utvrđivanju potrebe u oblasti obrazovanja odraslih;
- Preporuke koje bi unaprijedile mehanizme saradnje i koordinacije aktivnosti obrazovnih aktera;
- Preporuke koje bi doprinijele razvoju i jačanju institucionalnih kapaciteta partnera u oblasti obrazovanja odraslih.

Dodatno utvrđivanje potreba

Kako bi se obezbijedilo da partnerstvo artikuliše interese svih aktera koji provode sve aktivnosti na cijelom području Kantona Sarajevo, izuzetno je važno nastaviti sa aktivnostima utvrđivanja potreba zainteresiranih strana u oblasti obrazovanja odraslih, a posebno:

- Prepoznavanju svih onih koji su aktivni ili zainteresovani za obrazovanje i učenje odraslih, a koji do sada nisu bili obuhvaćeni partnerstvom, a posebno

organizatora obrazovanja odraslih iz civilnog i privatnog sektora;

- Prikupljanje informacija o broju i vrsti programa obrazovanja koji su posebno razvijeni i koji se koriste u procesu obrazovanja i učenja odraslih;
- Provođenje istraživanja o potrebama poslovne zajednice za znanjima i vještinama radne snage i utvrđivanju i kvantificiranju jazova u vještinama;
- Organizovanje javnog događaja za organizacije zainteresovane za oblast obrazovanja odraslih u cilju identifikacije izazova i potreba u oblasti razvoja obrazovanja odraslih;

Bolja koordinacija aktivnosti

Uspjeh saradnje velikog broja divezifikovanih aktera zavisi umnogome od pravovremene razmjene informacija i postojanju mehanizama koji olakšavaju međusobnu koordinaciju, između ostalog i kroz:

- Ažuriranje i razmjenu podataka o organizacijama članicama partnerstva relevantnih za obrazovanje odraslih;
- Pokretanje zajedničke aktivnosti koja će rezultirati da svi akteri partnerstva kreiraju jedinstveni stav po pitanju izazova, potreba i prioriteta u oblasti obrazovanja odraslih koji će biti zajednički predloženi da nađu mjesto u Strategiji razvoja Kantona Sarajevo do 2027. godine.
- Razvoj digitalne platforme za promociju obrazovanje odraslih koja će na jednom mjestu objediniti informacije relevantne za obrazovne aktere i odrasle osobe zainteresovane za obrazovanje i učenje.

Jačanje institucionalnih kapaciteta

Partnerstvo zainteresiranih strana u oblasti obrazovanja odraslih Kantona Sarajevo potrebno je da uloži dodatni napor u razvoju svojih institucionalnih kapaciteta kroz:

- Formalno formulisanje zajedničke vizije/misije, prioriteta djelovanja i modela zajedničke saradnje članova partnerstva (potpisivanje memoranduma o razumijevanju);
- Razvoj alata koji će promovisati saradnju između obrazovnih vlasti, pružaoca usluga obrazovanja odraslih i industrije u oblasti razvoja znanja i vještina radne snage;
- Postizanje dogovora o uspostavljanju sekretarijata/tijela za koordinaciju aktivnosti između članica partnerstva;

Ovi prijedlozi preporuka su izrađeni u skladu sa trenutnim stanjem u sistemu obrazovanja odraslih i kapacitetima sa kojima raspolaže uspostavljeno partnerstvo obrazovnih aktera. Njihovom realizacijom napravili bi se prvi i vrlo značajni koraci ka uspostavljanju snažnog i održivog institucionalnog partnerstva u oblasti obrazovanja odraslih u Kantonu Sarajevo.